

**Rio Preisner. *Kritika totalitarismu* [kompletní vydání].
Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury,
Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019,
733 s., ISBN 978-80-7325-475-9**

Autor této pozoruhodné knihy Rio Preisner (1925–2007) byl neméně pozoruhodný český germanista, esejista, filosof, básník a překladatel, který r. 1968 odešel do exilu do USA, kde přednášel na Pensylvánské Univerzitě germanistiku, a již trvale se usadil v USA. Jako výrazně křesťansky orientovaný filosof spolupracoval hlavně s exilovou Křesťanskou akademií v Římě, avšak pro svou zásadní neústupnost v ideových věcech měl problémy s publikováním svých kritik totalitarismu, které byly velmi zásadní. V kompletním vydání, které má nyní čtenář k dispozici, pracoval metodou fragmentů, tj. někdy krátkých, někdy dlouhých úvah k daným tématům, kterými byl nejenom kritický výklad totalitarismu, ale i kritické postřehy k české politické scéně a další témata. Fragment sám charakterizoval jako „substanciální otevřenost“, tj. jako rozbor toho, co je v daném tématu (předmětu úvahy) podstatného a zralého pro bytostnou kritickou negaci.

Preisner se jako básník a esejista vyjadřoval velmi osobitě a názorně, ale ve své kritice totalitarismu, zvláště komunistického, vycházel z několika principů. V tomto smyslu však byla jeho kritika totalitarismu velmi abstraktní, a proto lze čtenáři doporučit, aby se před studiem Preisnerova vlastního textu seznámil s poměrně obsáhlým úvodem Jiřího Hanuše (s. 711–724), který přináší výstižný vhled do dialektické podstaty Preisnerova kritického diskurzu.

Obsahem předmětné knihy jsou dva tematické celky: 1. Fragmenty ke kritice totalitarismu a 2. Česká existence, která je bezprostřední reflexí po jeho odchodu do exilu a tvoří zhruba polovinu celého daného svazku. Preisner (s. 331) tu uvádí, že ji psal „s šířavě živou vzpomínkou na nedávné události československých let šedesátých a s břemenem zkušeností, poznatků a instinktů získaných za víc než polovinu dospělého života stráveného ve štvanečství a vnitřní emigraci“. Uvádí, že česká existence v mnohém navazuje na jeho Kritiku totalitarismu, ale konstatuje: „*nejde mi o praktickou politiku ani historiografii*“. Je zde nicméně mnoho „výletů“ do dějů prvorepublikového Československa a pozoruhodných výpovědí o politice a jejích tehdejších představitelích, např. o Masarykovi, které někdy poněkud korigují čítankové vyprávění o českých dějinách. Zajímavý je fragment o české národní povaze: „*Češi vypěstovali sklon k nasazování masek už v dobách protireformace. Bourání Rakouska jej ještě víc posílilo. Dvacet let Masarykovy republiky Čechy zdaleka nevyhlédlo z tohoto sklonu, který za Protektorátu dostal nové mocné impulsy a od roku 1948 se stal doslova denním chlebem. Dnes je skoro už nemožné rozlišit v Čechách masku od skutečné tváře. Jediná skutečná tvář, která tam zbyla, je tvář těch, co byli od počátku obětováni, a tak vržení na dno pravdy a nezastřené skutečnosti*“ (s. 593). Velmi tvrdý je také Preisnerův fragment o Masarykově odkazu duchu českého národa, co z něho zbylo, odmyslíme-li si: „*umělý a neplodný a nebezpečný*“

mýtus Masaryka, nýbrž reálnou historickou hodnotu jeho filosofického a státnického díla. Stát, který založil, přestal existovat. Jeho osobnost upadla v zapomnění, nebo se rýsuje jako nejasný stín na neméně nejasném pozadí [...] Zbylo jméno vyvolávající neurčité představy, zkreslené a vesměs mylné. Hesla: národ Masarykův, odkaz Masarykův, navázat na Masaryka mi připadají jako výkřiky na Matějské pouti [...] To, co zbylo, ztratilo tvář. Přitom šlo Masarykovi především o tuto vědomě formovanou, duchem prohnětenou osobnostní tvář [...] Právě tu tvář rozrušil dějinný čas, nebo snad spíše plebejská žárlivost českého člověka. Nebo ji znetvořila její vlastní, příliš egoistická podstata, jakási umělost, vzbuzující podezření, že všechna oduševnělost je pouhým odrazem dokonale ovládaného a střeženého povrchu“ (s. 599).

Vybral jsem z předmětného Preisnerova díla tyto dvě ukázky jeho neúprosného kriticismu, který někdy jako by směřoval k přesvědčení, že nejvhodnějším dějinným pokrokem by byl návrat ke konzervatismu, a který jemnými vlákny prorůstal Preisnerovu kritickou mysl. Jeho knihy a především tuto zde recenzovanou je dobré číst, abychom byli s to oddělit české politické mýty od české zpolitizované skutečnosti.

Milan Nakonečný
(TF JU, nakonecny@tf.jcu.cz)